

ข้อวิพากษ์แนวการพัฒนาเสรีนิยมใหม่ตามกรอบแนวคิดของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาส*

ชัชพันธ์ ยิ้มอ่อน^{1*} ปิยะ สวงวสิน² วรนุช ลิปิยรักษ์³ วรณลดา กันต์โฉม⁴ นริศรา จริยพันธ์⁵

บทคัดย่อ

บทความนี้จึงมีจุดประสงค์ในวิจัย 1.เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) กับ ทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร (Theory of Communicative Action) ของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสเพื่อพัฒนา เป็นกรอบแนวคิด 2.เพื่อพรรณนาการพัฒนาของประเทศไทยตามแนวทางเสรีนิยมใหม่หลังวิกฤตเศรษฐกิจจนถึง รัฐประหาร พ.ศ.2552 3.เพื่อวิพากษ์แนวทางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของประเทศไทยตามกรอบ แนวคิดของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาส 4.เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า 1.แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะคือ พื้นที่สื่อสารกันด้วยเหตุผล และทฤษฎีการ กระทำเชิงการสื่อสารคือ ปทัสถานสำหรับสื่อสารไปสู่ความเข้าใจร่วมกันจนบรรลุฉันทามติ 2.การพัฒนาตาม แนวทางเสรีนิยมใหม่ส่งผลให้ไทยเกิดปรากฏการณ์ที่ตามมา ได้แก่ 2.1 ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและ 2.2 ภาครัฐและเอกชนควบคุมพื้นที่สาธารณะ 3.แนวทางการพัฒนาของประเทศไทยถูกครอบงำด้วยการใช้ เหตุผลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมือง เศรษฐกิจโดยละเลยความเข้าใจร่วมกันและ ฉันทามติจากภาคส่วนอื่นๆ ในสังคม ดังนั้น 4.ข้อเสนอแนะคือ ให้ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และ สังคมแสวงหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน ซึ่งทุกฝ่ายต้องเข้าใจร่วมกันและมีฉันทามติ

คำสำคัญ : พื้นที่สาธารณะ ทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร เสรีนิยมใหม่

* บทความนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสในการพัฒนา สังคมไทย”

¹ หลักสูตรสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

² หลักสูตรสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
e-mail: piya_on@hotmail.com

³ หลักสูตรสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
e-mail: woranuch_yui@hotmail.com

⁴ หลักสูตรสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
e-mail: wanlada.k@hotmail.com

⁵ หลักสูตรสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
e-mail: goffy_groop@hotmail.com

* ผู้นิพนธ์หลัก e-mail: : linechatcha@gmail.com

THE CRITIQUE OF NEO-LIBERAL DEVELOPMENT: HABERMASIAN FRAMEWORK

Chatchapun Yimorn^{1*} Piya Sa-nguansin² Woranuch Sipiyrak³ Wanlada Kanchom⁴
Narissara Jariyapan⁵

Abstract

The objective of this research is to study 1.the concept of Public Sphere and the Theory of Communicative Action of Jurgen Habermas in order to be applied as conceptual framework. 2. To describe Neo-Liberalism Development in Thailand after the impact of economic crisis though 2014 coup d'état. 3.To critique Neo-Liberalism Development in Thailand though conceptual framework and 4.To propose what should be in the present situation for guiding the development of Thailand.

The result of study found that 1.Public sphere is the sphere for communicative reason and The Theory of Communicative Action is the norm for communication toward mutual understanding and consensus. 2. The Impact of Neo-Liberalism Development in Thailand is 2.1 economic inequality 2.3 Government sector and Private sector control public sphere. 3. Thailand is dominated by the Instrument reason to achieve political and economic end without mutual understanding and consensus from other sphere, so 4.The suggestion is all sectors in public or private spheres have to use the communicative reason to achieve mutual understanding and consensus.

Keywords : Public Sphere, Theory of Communicative Action, Neo-Liberalism

¹ *Beachelor of Art in Social Science for Development, Department of Humanities and Social Science, Valaya Alongkorn Rajabhat Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The Royal Patronage,*

² *Beachelor of Art in Social Science for Development, Department of Humanities and Social Science, Valaya Alongkorn Rajabhat Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The Royal Patronage,*
e-mail: piya_on@hotmail.com

³ *Beachelor of Art in Social Science for Development, Department of Humanities and Social Science, Valaya Alongkorn Rajabhat Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The Royal Patronage,*
e-mail: woranuch_yui@hotmail.com

⁴ *Beachelor of Art in Social Science for Development, Department of Humanities and Social Science, Valaya Alongkorn Rajabhat Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The Royal Patronage,*
e-mail: wanlada.k@hotmail.com

⁵ *Beachelor of Art in Social Science for Development, Department of Humanities and Social Science, Valaya Alongkorn Rajabhat Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The Royal Patronage,*
e-mail: goffy_groop@hotmail.com

**Corresponding author, e-mail :linechatcha@gmail.com*

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในทางสังคมศาสตร์สามารถแบ่งออกเป็นแนวทาง 2 แนวทาง ได้แก่ 1.การศึกษาในเชิงประจักษ์ (Empirical approach) 2.การศึกษาในเชิงคุณค่า (Normative approach) หากผู้เขียนจะจัดประเภทการศึกษาในบทความชิ้นนี้ บทความชิ้นนี้จึงเป็นการศึกษาในเชิงคุณค่า¹ ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อหาความรู้สำหรับชี้แนะถึงสิ่งที่ควรจะเป็นมากกว่าการศึกษาในเชิงประจักษ์ซึ่งศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ที่สามารถสังเกตเห็นได้เพื่ออธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ (Buckler.2010), (Sandel, 2009) ดังนั้นบทความนี้จึงมีจุดประสงค์ในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาส ได้แก่ แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) กับทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร (Theory of Communicative Action) เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิพากษ์การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ประเทศไทยและการเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย

ที่มาของปัญหาในการวิจัยนี้มาจากแนวทางการพัฒนาเสรีนิยมใหม่ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญคือ การทำให้สังคมก้าวหน้าด้วยการปฏิบัติต่อมนุษย์ราวกับเป็นวัตถุ (Object) และเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Instrument) มิใช่ปฏิบัติต่อมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน (Habermas, 1981) ตัวอย่างเช่น การจ่ายค่าตอบแทนเป็นภาระงานซึ่งตีค่าและรักษาอาการป่วยเพื่อแลกเป็นคะแนนพยาบาลคัดกรองผู้ป่วยจะได้รับ 0.5 คะแนนหรือแพทย์ที่เข้าตรวจผู้ป่วยนอกจะได้รับ 5 คะแนนต่อการตรวจคนไข้หนึ่งรายโดยไม่มีภาระแบ่งความยากง่ายหรือระยะเวลาในการตรวจ

การบริหารจัดการดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากเสรีนิยมใหม่อย่างชัดเจน กล่าวคือ สวัสดิภาพของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อประชาชนมีเสรีภาพเป็นพื้นฐานเพื่อประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีกลไกตลาดเข้ามาสนับสนุนโดยที่รัฐเข้ามาแทรกแซงได้เพียงการสนับสนุนหรือรักษากิจกรรม โครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมให้สอดคล้องกับกิจกรรมของปัจเจกชนที่เกิดขึ้นในตลาด ยิ่งไปกว่านั้นในภาคส่วนของการพัฒนาอย่างการศึกษา และสาธารณสุขก็ได้ถูกบริหารจัดการให้อยู่ภายใต้กลไกการทำงานของมือที่มองไม่เห็น (เดวิด ฮาร์วีย์ : 2555)

จุดเริ่มต้นการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ประเทศไทยเริ่มในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยต้องขอรับความช่วยเหลือเยียวยาทางเศรษฐกิจจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศในครั้งนั้น ประเทศไทยจึงเข้าสู่แนวทางการพัฒนาเสรีนิยมใหม่และตามมาด้วยข้อผูกมัดที่ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองให้สอดคล้องกับนโยบายเสรีนิยมใหม่ของ IMF (Hewison, 2003), (วอลเดน เบนโล, 2542)

นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การพัฒนาของประเทศไทยก็ดำเนินตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ กิจกรรมทุกภาคส่วนของประเทศไทยตกอยู่ภายใต้เงื้อมมือของกลไกตลาด จากที่มาและสภาพของปัญหาข้างต้นจึงนำมาสู่คำถามวิจัยในบทความนี้ว่า “สถานการณ์การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของสังคมไทยว่าเป็นสิ่งที่ถูกหรือ

¹ การศึกษาในเชิงคุณค่าแปลมาจากภาษาอังกฤษคำว่า “Normative” ซึ่งหยิบยืมมาจากภาษาฝรั่งเศสคำว่า “normatif” และสามารถสืบค้นไปถึงภาษาละตินคำว่า “norma” ซึ่งความหมายที่ใช้จากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากมีความหมายว่า หลักปฏิบัติ (rule) **โปรดดู** etymonline.com (n.d.).Retrieved ธันวาคม 12, 2559,from etymonline.com: <http://www.etymonline.com/index.php?term=normative>

ผิด ควรหรือไม่ควร เพราะเหตุใด และข้อเสนอเพื่อพัฒนาสังคมไทยควรจะเป็นอย่างไร?” หากพิจารณาจากกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส (Habermasian Framework)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) กับทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร (Theory of communicative action) และพัฒนาเป็นกรอบแนวคิด
2. เพื่อพรรณนาการพัฒนาของประเทศไทยตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 จนถึงรัฐประหาร พ.ศ.2552
3. เพื่อวิพากษ์แนวทางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของประเทศไทยตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Document) โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือที่แต่งโดยเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสเพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิด และเก็บข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Document) เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร บทความทางวิชาการ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และดุชฎินิพนธ์ รวมทั้งฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และจากเว็บไซต์ต่างๆ เป็นต้นเพื่อพรรณนาการพัฒนาของประเทศไทยตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 จนถึงรัฐประหาร พ.ศ.2552
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อวิพากษ์แนวทางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของประเทศไทย และเสนอแนะแนวทางเพื่อพัฒนาสังคมไทย

ผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) กับทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร (Theory of communicative action) ของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาส

ที่มาของแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะและทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสารของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสนั้นมาจากสภาพบริบทที่แวดล้อมรอบๆ ตัวของเขานั่นเอง ซึ่งบริบทที่สำคัญคือ การที่เขาได้เข้าไปอยู่เป็นผู้ช่วยของทีโอดอร์ ออดโน (Theodor Adorno) ณ สถาบันวิจัยสังคมภายหลังจากที่ย้ายจากประเทศสหรัฐอเมริกา กลับคืนสู่ประเทศเยอรมัน

สถาบันวิจัยทางสังคมได้รับการก่อตั้งโดยนักธุรกิจหนุ่มชื่อเฟลิกซ์ วิลล์ (Felix Weil) ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 1923 ซึ่งมีผู้อำนวยการสถาบันคนแรกชื่อคาร์ล ชูเบิร์ก (Carl Grunberg) เขาได้กำหนดแนวทางในการวิจัยทางสังคมตามทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist) ซึ่งภายหลังได้แนวทางดังกล่าวได้เป็นสาเหตุสำคัญนอกเหนือไปจากนักวิจัยที่มีเชื้อสายยิวต้องลี้ภัยทางการเมืองจากนาซีไปยังสหรัฐอเมริกา

ที่สหรัฐอเมริกาการบริหารงานต่างๆ อยู่ภายใต้ผู้อำนวยการคนใหม่ชื่อว่าแมกซ์ ฮอกไฮเมอร์ (Max Horkheimer) เขาได้กำหนดทิศทางการวิจัยแบบเหนือสาขาวิชา (Interdisciplinary) ที่สังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีของฟรีดริช เฮเกล (Fredich Hegel), แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) (Sigmund Freud) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ที่นี้นักวิจัยของสถาบันวิจัยทางสังคมต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของ

พวกเขาเองกับนักวิชาการชาวสหรัฐอเมริกา นั่นคือ วงวิชาการสหรัฐอเมริกาถูกรอบงำด้วยวิทยาศาสตร์ทางสังคม ณ มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการกลุ่มนักทฤษฎีวิพากษ์มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) และนักปรัชญากรุปเวียนนา (Vienna Circle) (Wheatland, 2009) ที่เชื่อว่าองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถประยุกต์ใช้ศึกษาได้ทุกสาขาวิชาโดยเฉพาะศาสตร์ทางสังคม ตัวอย่างของการนำวิทยาศาสตร์มาศึกษาสังคมประสบผลสำเร็จอย่างมากในการศึกษาทางรัฐศาสตร์ ที่นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเป้าหมายและวิธีการในการศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากขบวนการพฤติกรรมทางการเมืองจากมหาวิทยาลัยชิคาโก โดยมี ชาร์ล เมอร์เรียม (Charles Merriam) เป็นแกนนำสำคัญในการวิพากษ์วิจารณ์สถานะของการศึกษาทางรัฐศาสตร์ว่าขาดคุณสมบัติความเป็นศาสตร์ทางการเมืองที่มีสถานะเทียบเท่ากับวิทยาศาสตร์ (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2548)

เมื่อเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสเข้ามาช่วยวิจัยของ Adorno ที่สถาบันวิจัยสังคมภายหลังจากที่ย้ายสถาบันกลับมาจากสหรัฐอเมริกา ณ ที่สถาบันแห่งนี้ ฮาเบอร์มาสได้ผลิตงานวิจัยเชิงประจักษ์ชิ้นสำคัญ นั่นคือ Structural Transformation of Public Sphere (1962) ในงานชิ้นนี้ฮาเบอร์มาสมีจุดประสงค์ในการศึกษาพัฒนาการพื้นที่สาธารณะ¹ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นในศตวรรษที่ 17 พื้นที่สาธารณะนี้เกิดขึ้นในร้านกาแฟในประเทศอังกฤษ และห้องรับแขกในประเทศฝรั่งเศส ความสำคัญของพื้นที่สาธารณะดังกล่าวนี้เป็นพื้นที่สำหรับการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นเหตุเป็นผล อย่างไรก็ตามพื้นที่สาธารณะนี้ได้สิ้นสุดเมื่อรัฐบาลเข้ามาควบคุม (Habermas, 1991)

ต่อมาในปี 1971 เจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสได้ย้ายออกจาก Frankfurt อีกครั้งเพื่อไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันวิจัย Max Planck ในช่วงเวลานี้เอง ฮาเบอร์มาสได้พยายามพัฒนาประเด็นและสร้างทฤษฎีที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก นั่นคือ The Theory of communicative action และสำเร็จเสร็จสิ้นในปี 1981 จากนั้นอีก 1 ปี ฮาเบอร์มาสก็ได้ย้ายตนเองกลับไปดำรงตำแหน่งเดิมที่ Frankfurt และสอนอยู่ที่นั่นจนกระทั่งปลดเกษียณในปี 1994 (Outwaite, 1994)

ทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร² ของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสจึงเป็นทฤษฎีที่เสนอทางออกจากการครอบงำของแนวทางการพัฒนาแบบเสรีนิยมและวิทยาศาสตร์นิยม ฮาเบอร์มาสเชื่อว่า ในสังคมยังมีการครอบงำกันอยู่มีสาเหตุมาจากมนุษย์ใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการควบคุมคนอื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายของตนเอง ดังนั้นทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสารจึงเสนอให้พวกเราใช้เหตุผลสื่อสารกันเพื่อมีเป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน (Mutual Understanding) และฉันทามติ (Consensus) (Habermas, 1981)

¹ คำว่าพื้นที่สาธารณะแปลมาจากภาษาอังกฤษคำว่า “Public sphere” และแปลมาจากภาษาเยอรมันว่า “Offentlichkeit” แปลว่า พื้นที่สาธารณะ แต่ในกรณีของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาส สถาบันทางสังคม (Social Institution) ที่เปิดพื้นที่ให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมถกเถียง พูดคุยด้วยเหตุผลเพื่อสรรสร้างให้เกิดความคิดเห็นสาธารณะ ทั้งนี้รูปแบบในการแลกเปลี่ยนในพื้นที่นี้ ได้แก่ การเขียนจดหมายติดต่อกัน หนังสือพิมพ์ วารสาร ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

² คำว่าทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสารแปลมาจากภาษาอังกฤษคำว่า “Theory of Communicative Action” ซึ่งโทมัส แมคคราธี (Thomas McChathy) แปลมาจากภาษาเยอรมันจากคำว่า “Thorie des Kommunikativen Handelns” ซึ่งคำว่า “Kommunikativen” หมายถึง อย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา เข้าสังคม ช่างคุย ส่วนคำว่า “Handelns” แสดงออก กระทำกระทำอย่างเปิดเผย แต่ในกรณีของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสนั้นทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร หมายถึง ทฤษฎีที่อธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สื่อสารกันในชีวิตประจำวันเพื่อที่จะพูดคุยให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ความเข้าใจร่วมกันของบุคคลจะเกิดขึ้นต่อเมื่อพวกเขามีความคิดที่ชัดเจน พวกเขาต้องแยกแยะให้ออกว่า สิ่งซึ่งพวกเขาพูดคุยสื่อสารกันนั้นสิ่งใดเป็น 1.การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง 2.การพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงแนวปฏิบัติ 3.การพูดคุยแลกเปลี่ยนอารมณ์ความรู้สึก ความคิดเห็นส่วนตัว

กรอบแนวคิด

1. มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในลักษณะของวัตถุ และใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมาย

2. พื้นที่สาธารณะถูกทำลายจากการแทรกแซงของรัฐและกลไกตลาด ผลลัพธ์คือ การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผลจึงหายไป

3. การแก้ไขปัญหามาจากการไม่มีพื้นที่สาธารณะและการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นวัตถุสามารถทำได้โดยให้ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และสังคมแสวงหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน ทั้งนี้ปัจเจกบุคคลแต่ละคนต้องมีความคิดที่ชัดเจน พวกเขาต้องแยกแยะให้ออกว่า สิ่งซึ่งพวกเขาพูดคุยสื่อสารกันนั้นสิ่งใดเป็น 1. การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดข้อเท็จจริง 2. การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดบรรทัดฐานทางสังคม และ 3. การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึก โดยการสื่อสารทั้ง 3 รูปแบบนำไปสู่การสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายสุดท้าย คือ ฉันทามติ

การพัฒนาของประเทศไทยตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 จนถึงรัฐประหาร พ.ศ.2552

การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของประเทศไทยได้เริ่มต้นในปี 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ ผู้คนในประเทศไทยที่เผชิญกับเศรษฐกิจฟองสบู่ หลายคนต้องสิ้นเนื้อประดาตัว สถาบันทางการเงินทั้งหลายต้องปิด นักลงทุนที่ได้รับฉายาว่าเป็นเซียนหุ้นต้องหันมาขายแชนด์วิชข้างถนนจนถูกเทศกิจจับ ประเทศไทยต้องขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) และยอมเงื่อนไขในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างมากมาย (Hewison, 2003) การที่ประเทศไทยต้องยึดถือตามนโยบายของ IMF นั้น ได้เปิดพื้นที่ให้แนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนความมั่งคั่งของปัจเจกบุคคล และกลไกตลาดแทรกซึมเข้ามาจนกลายเป็นแนวทางกระแสหลักของสังคม ซึ่งเราเห็นได้จากในทุกภาคส่วนของสังคมไทยถูกครอบงำหรือถูกแปรรูปด้วยกลไกตลาดไม่เว้นแม้แต่พื้นที่การศึกษา หรือสาธารณสุข

ผลกระทบของประเทศไทยที่พัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่โดยเฉพาะในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 ว่ามีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหญ่ต่อประเทศไทย 3 มิติ ได้แก่

1. มิติด้านการเมือง รัฐไทยจะถูกกลดอิสระในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและถูกจำกัดเงื่อนไขในการดูแลประชาชน และกลุ่มธุรกิจใหญ่จะพยายามขับชนชั้นนำกลุ่มอื่น ๆ ออกจากฐานะทางการเมืองหรือทำให้ต้องขึ้นต่อพวกเขา ซึ่งส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนมีแนวโน้มจะเป็นระบอบการเมืองปิดหรือถูกผูกขาดเวทีโดยกลุ่มทุนใหญ่ที่เชื่อมโยงกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินนโยบายที่รัฐไทยไปผูกพันระไว้กับองค์กรทุนนิยมสากล (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2553)

2. มิติด้านเศรษฐกิจ คือ บริษัทข้ามชาติจะเข้ามามีบทบาทสูงขึ้นในระบบเศรษฐกิจไทยและในบางอุตสาหกรรมจะกลายเป็นกลุ่มทุนระดับนำที่ครอบครองตลาดทั้งหมด เพราะในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจนั้นรัฐบาลจำเป็นที่จะต้องยกเลิกมาตรการคุ้มครองต่างๆ ที่เคยให้กับกลุ่มทุนไทย และยอมให้กลุ่มทุนต่างชาติเข้ามาดำเนินกิจการได้อย่างเสรีมากขึ้น ผลคือ การกระจุกตัวของสินทรัพย์ในมือของกลุ่มทุนไทยที่สามารถเอาตัวรอดได้ และในมือของบริษัทข้ามชาติที่ได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจไทยภายใต้เงื่อนไขของ IMF เช่น กลุ่มของเจริญ สิริวัฒนภักดีและครอบครัวทักษิณ ชินวัตร ส่วนบริษัทข้ามชาติได้เข้าซื้อโรงงานซีเมนต์ 4 แห่ง กรณีธุรกิจค้าปลีกได้ถูกเพิ่มสัดส่วนความเป็นเจ้าของ TESCO LOTUS โดยอังกฤษ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร : 2549)

3.มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อิทธิพลของทุนใหญ่ทั้งในประเทศและทุนต่างชาติจะเบียดยึดพื้นที่สาธารณะและครอบงำสังคมไทยด้วยแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ซึ่งจะขัดแย้งกับจินตนาการเรื่องชาติหรือส่วนรวมแบบเก่า ตลอดจนผลักดันให้ลัทธิบริโภคนิยมที่ไร้ขอบเขตเข้ามาแทนที่วิถีชีวิตตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิม (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2553)

จากวิกฤติเศรษฐกิจปี 40 จนถึงรัฐประหาร พ.ศ.2552 ประเทศไทยมีวิกฤติที่เกิดขึ้น 2 ครั้ง แต่เป็นวิกฤติทางการเมือง นั่นคือ รัฐประหาร พ.ศ.2549 และรัฐประหาร พ.ศ.2552 ประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าวมีรัฐบาลที่มาจากกลุ่มธุรกิจใหญ่ที่มีนโยบายประชานิยม นั่นคือ พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทย ผูกขาดเวทีทางการเมืองโดยตลอด แต่เมื่อเกิดวิกฤติทางการเมืองโดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างสีเสื้อ ทางแก้ไขปัญหาคือ การทำรัฐประหาร พ.ศ.2549 และวิกฤติการเมืองจากการที่รัฐบาลของนายฯ ยิ่งลักษณ์ที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม ผลคือเกิดการชุมนุมประท้วงโดยกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) และแม้ว่าจะจะมีการบังคับให้ทุกฝ่ายเจรจา ซึ่งมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นคนกลาง แต่แต่ละฝ่ายก็ยังคงนำเสนอแนวทางในมุมของตัวเองซึ่งเห็นว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดของประเทศแล้ว เมื่อแต่ละฝ่ายไม่มีจุดร่วมที่ตรงกันพล.อ.ประยุทธ์ ตัดสินใจยึดอำนาจการปกครอง"

ในเรื่องของเศรษฐกิจ ผลจากวิกฤติเศรษฐกิจปี 40 คือ การกระจุกตัวของสินทรัพย์ในมือของกลุ่มทุนไทยที่สามารถเอาตัวรอดได้ และในมือของบริษัทข้ามชาติที่ได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจไทยภายใต้เงื่อนไขของ IMF นับจากนั้นเป็นต้นมาถึงปี 2552 เป็นเวลา 12 ปี กลุ่มคนกลุ่มนี้มีรายได้ และส่วนแบ่งของรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนคนในกลุ่มนี้สามารถมีชนชั้น อำนาจ อิทธิฤทธิ์ต่างๆ เพื่อยกระดับความได้เปรียบของกลุ่มตนเอง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร : 2557)

สุดท้ายเรื่องสังคมและวัฒนธรรม หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจปี 40 อิทธิพลของทุนใหญ่ทั้งในประเทศและทุนต่างชาติเข้ามาแทรกแซงพื้นที่สาธารณะรวมถึงการกดทับการเจริญเติบโตของประชาสังคม คนชายขอบ อาทิ ชาวเขา ชาวมุสลิม รวมไปถึงแรงงานข้ามชาติถูกกีดกันออกไปจากพื้นที่สาธารณะเนื่องจากรัฐได้เข้ามาควบคุมพื้นที่สาธารณะ ส่วนกลุ่มทุนใหญ่ก็เน้นไปที่การแสวงหากำไรจากโฆษณาและสื่อเพื่อความบันเทิง (Ubonrat Siriyuvasak : 1998)

วิพากษ์แนวทางการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของประเทศไทยตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส

ผู้วิจัยวิพากษ์ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสว่า 1.การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ได้ลดทอนปัจเจกบุคคลให้เป็นเพียงวัตถุและเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมาย นั่นคือ ความมั่งคั่งของกลุ่มคนรายจํานวนน้อย แต่ข้อวิพากษ์ดังกล่าวผู้วิจัยพบว่ารัฐไทยลดทอนปัจเจกบุคคลให้เป็นเพียงวัตถุและเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายตั้งแต่แผนพัฒนาให้ประเทศมีความทันสมัยตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 แล้ว กล่าวคือ แนวทางการปรับเปลี่ยนประเทศให้เป็นอุตสาหกรรมจำเป็นต้องมีแรงงานราคาถูก ทرفพยากรทั้งหลายรวมถึงแรงงานจากภาคชนบทถูกเกณฑ์มาเพื่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ 2.เมื่อประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศตามเสรีนิยมใหม่ กลุ่มที่มีอำนาจและอิทธิพลในประเทศไทย คือ บริษัทข้ามชาติและกลุ่มทุนไทยที่รอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ อิทธิพลนี้สามารถควบคุมและมีอำนาจเหนือกลุ่มอื่นๆ ในสังคม พื้นที่สาธารณะถูกทำลายจากการแทรกแซงของกลไกตลาด การพุดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นเหตุเป็นผลจึงหายไป แต่การไม่มีการพุดคุยในพื้นที่สาธารณะก็มีใช้สิ่งที่ไม่แปลกแยกสำหรับสังคมไทยเนื่องจากในช่วงที่ประเทศมีวิกฤติทางการเมืองทางแก้ไขปัญหาที่ไม่เคยประสบผลสำเร็จเลยคือ การให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาเจรจาเพื่อสร้างความเข้าใจ

ร่วมกันและบรรลุนั้นตามมติ ทางออกที่ประเทศไทยใช้ในยามที่เกิดวิกฤติต่างๆ คือ การรัฐประหาร ดังนั้นพื้นที่สาธารณะที่เปิดให้มีการสื่อสารอย่างมีเหตุผลจึงไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาสังคมไทย

ข้อเสนอเพื่อหลุดพ้นจากอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ คือ ให้ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และสังคมแสวงหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน โดยแนวทางการพัฒนานั้นเป็นผลมาจากการเจรจา ซึ่งจะต้องเป็นข้อเสนอที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันเป็นฉันทามติ (Consensus) ในพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) จึงจะทำให้ทุกฝ่ายไม่ถูกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกดดันหรือใช้อำนาจอิทธิพลเข้าบังคับหรือกดดัน

อย่างไรก็ตามข้อเสนอลักษณะข้างต้นมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติอย่างมากในสังคมไทยเนื่องจากผลจากการพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ของไทยทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนชนชั้นนำกับชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง กล่าวคือ เกิดการกระจุกตัวของสินทรัพย์ในมือของกลุ่มทุนไทยที่สามารถเอาตัวรอดได้ และในมือของบริษัทข้ามชาติ ดังนั้นข้อเสนอแนะที่มาจากแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ ทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสารจึงไม่มีแนวทางที่จะทำให้บุคคลในภาครัฐ เอกชนที่มีอำนาจในการต่อรองเหนือกว่าคนในสังคมยินยอมพร้อมใจที่จะรับฟังหรือพูดคุยอย่างมีเหตุผลเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน และทำให้เกิดฉันทามติ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยพบว่า 1.แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะคือ พื้นที่สื่อสารกันด้วยเหตุผล และทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสารคือ ปทัสถานสำหรับการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันจนบรรลุนั้นตามมติ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดซึ่งเสนอมานุษยในสังคมสมัยใหม่ปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันเองเป็นวัตถุและเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมาย ทางแก้ไขคือ จัดให้ทุกฝ่ายพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและบรรลุนั้นตามมติ 2.การพัฒนาตามแนวทางเสรีนิยมส่งผลให้ไทยเกิดปรากฏการณ์ที่ตามมา ได้แก่ 2.1.ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจกระจุกตัวอยู่ที่คนรายน้อยในสังคม และ 2.2.ภาครัฐและเอกชนควบคุมพื้นที่สาธารณะ 3.แนวทางการพัฒนาของประเทศไทยถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมือง เศรษฐกิจโดยละเลยความเข้าใจร่วมกันและฉันทามติกับทุกภาคส่วนในสังคม 4.ข้อเสนอแนะคือ ให้ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และสังคมแสวงหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน ซึ่งทุกฝ่ายต้องเข้าใจร่วมกันและมีฉันทามติ

ทั้งนี้ข้อสรุปจึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ทางอำนาจและวัฒนธรรมอุปถัมภ์ โครงสร้างการบริหารแบบรวมศูนย์ และแผนพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล ทำให้การเมืองที่ถูกผูกติดกับชนชั้นนำ และระบบรัฐสภาไม่สามารถตอบสนองข้อเรียกร้องต่อความต้องการของคนส่วนมากได้ ทำให้กระบวนการกำหนดนโยบายไม่สามารถมีความชอบธรรมอีกต่อไป เพราะกระบวนการกำหนดนโยบายไม่ให้มีคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ การวิจัยหาแนวทางที่จะทำให้บุคคลในภาครัฐ เอกชนที่มีอำนาจในการต่อรองเหนือกว่าคนในสังคมยินยอมพร้อมใจที่จะรับฟัง หรือพูดคุยอย่างมีเหตุผลเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน และทำให้เกิดฉันทามติ

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดของเจอร์เก็นต์ ฮาเบอร์มาสในการพัฒนาสังคมไทย ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเกิดจากการสนับสนุนเกื้อกูลจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์สมศิริ อรุโณทัย และ รองศาสตราจารย์ดร. ปกรณ์ สิงห์สุริยา ที่เป็นกรรมการพิจารณาผลการวิจัยและให้คำปรึกษา คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณสำหรับทุนสนับสนุนการวิจัย (ทุน วจ.) ที่ผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยประจำปีงบประมาณ 2556 ไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- วอลเดน. เบนโล. (2542). *โคกนาฏกรรมสยาม: การพัฒนาและการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ ฯ : โคมลคิมทอง.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). ความมั่งคั่ง อำนาจ ความไม่เท่าเทียม. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ. *สู่สังคมไทยเสมอหน้า*. กรุงเทพฯ ฯ : มติชน
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2553). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- อนุสรณ์ ลีมนณี. (2548). *เอกสารการสอนชุดวิชา 81311 หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ฮาร์วี เดวิด. (2555). *ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- Buckler, S. (2010). *Normative Theory*. (D. Marsh, & G. Stoker, Eds.) New York: Palgrave Macmillan.
- Habermas, J. (1981). *The Theory of Communicative Action: Reason and the rationalization of society*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (1991). *The Structural Transformation of Public Sphere*. Cambridge, Massachusetts: MIT.
- Hewison, K. (2003). The Politics of Neo - Liberalism: Class and Capitalism in Contemporary Thailand. *Southeast Asia Research Centre*, vol 45 (6), 1-20.
- Outhwaite, W. (1994). *Habermas: A Critical Introduction*. California: Standford University.
- Sandel, M. (2009). *Justice what's the right thing to do?*. USA: Penguin.
- Siriyuvasak, U. (2000). The Ambiguity of the Emerging Public Sphere and the Thai Media Industry. *The Conference on The Production and Consumption of National and Local Cultural Products in the Age of Global Communication*. Taiwan: The New Communications Landscape.